
UDK 821.111(73).09-4 Dandes A.

398:316.7

159.964.2:82.0

Marina Mladenović

Institut za književnost i umetnost Beograd

FOLKLORISTIČKI PRISTUP ALANA DANDESA IZMEĐU STRUKTURALIZMA I PSIHOANALIZE¹

Sažetak: Američki folklorista Alan Dandes (1934–2005) je u ovdašnjoj folkloristici ostao najupamćeniji kao pobornik stava da je tekst u usmenoj književnosti najuže povezan sa teksturom i kontekstom izvođenja. Pažnja će biti usmerena na posthumno objavljenu knjigu eseja *Značenje folklor* (*The Meaning of Folklore*), u kojoj se može primetiti nekoliko glavnih tokova njegovih metodoloških usmerenja, među kojima svakako najvažnije mesto zauzimaju strukturalni i psihoanalitički pristup. U radu će biti analitički predstavljen Dandesov pristup, sa ciljem da se kontekstualizuje u vremenu i da se uspostavi veza između njegovih strukturalističkih i (često kontroverznih) psihoanalitičkih interesovanja, kao i veza sa teorijom o tekstu, teksturi i kontekstu, čime se dolazi do njegovog nameravanog poduhvata – stvaranja savremenog folklorističkog pristupa.

Ključne reči: Alan Dandes, savremena folkloristika, folklor, strukturalizam, psihoanaliza

Alan Dandes (1934–2005), američki folklorista, našoj naučnoj javnosti najpoznatiji je po studiji o tri sloja usmenog izvođenja: tekstu, teksturi i kontekstu (Dandes 1986: 111–124). Međutim, njegov rad obuhvatao je mnogo širi opseg, čije su implikacije veoma značajne za proučavanje folklor. U ranijoj fazi njegovog rada jasno se mogu prepoznati dva glavna teorijsko-metodološka opredeljenja: strukturalizam i psihoanaliza. Dandes je bio veoma produktivan i svestran naučnik, te je teško obuhvatiti celinu njegovog rada, ali jeste moguće u tom diverzitetu pronaći jedinstvo pristupa. Cilj rada nije da se zahvati celokupan njegov opus, već da se ukaže na vezu dva naizgled potpuno različita² teorijsko-metodološka zahteva, koji kod Dandesa dobijaju zajednički imenilac u vidu integralnog pristupa, koji bi se mogao označiti kao savremena folkloristika.

Dandesov krajnji cilj bilo je konstituisanje folkloristike kao moderne autonomne humanističke internacionalne naučne discipline čiji je zadatak tumačenje ključnih pitanja čovečanstva. Drugim rečima, Dandes traži da se nova nauka izgradi na temeljima savremenih saznanja i da se istovremeno ogradi od evropske folklorističke

¹ Rad je urađen u okviru projekta 178011: *Srpsko usmeno stvaralaštvo u interkulturnom kodu*, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² U pregledu književnih teorija XX veka psihoanaliza se uzima kao prethodnica strukturalizma zbog tendencije uočavanja struktura u književnom tekstu (Bužinjska, Markovski 2009: 53).

devetnaestovekovne prakse³ uz pomoć sopstvenog i odgovarajućeg metodološkog aparata, prilagođenog predmetu izučavanja, čime će se diferencirati kao autonomna u odnosu na srodne, humanističke discipline. Zahtev za etabliranjem folkloristike kao humanističke nauke ukazuje na davanje prednosti scijentističkom pristupu umesto deskripcije, kako bi ovako zasnovani pristup imao potrebni kredibilitet. Za predmet proučavanja Dandes uzima folklor kao celinu koja obuhvata različite oblike tradicijske kulture, a ne samo usmenu književnost. Još jedna odrednica koju treba bliže objasniti jeste internacionalnost. Prvobitna Dandesova zamisao bila je da se novi pristup definiše kao američka koncepcija folklorusa usled želje da se razgraniči sa „grimovskim“ nasleđem, koje je izjednačavao sa evropskom koncepcijom (Bronner 2007a: 21). Kasnije folkloristika u njegovoj perspektivi postaje internacionalna, u skladu sa predmetom proučavanja koji ima interkulturni karakter (Bronner 2007c: 107; Dundes 2007d: 117).

Prvi i podrazumevajući metodološki korak koji savremeni folklorista treba da preduzme predstavlja sakupljanje i čuvanje građe (Dundes 1980a: vii), nakon čega slede dva osnovna koraka: identifikacija i interpretacija. Identifikacija odgovara strukturalističkoj metodi i predstavlja objektivni i empirijski stadijum istraživanja, a interpretacija psihoanalizi, što je čini subjektivnom i spekulativnom (Bronner 2007b: 67). Dandesovo interesovanje za strukturalizam jeste direktan proizvod vremena, s obzirom na to da se u proučavanju folklorusa strukturalno-semiotički pristup pokazao kao vrlo produktivan i aplikativan. On će sam istaći značaj strukturalizma kroz primedbu da nijedan drugi „teorijski trend“ nije imao više uticaja na društvene nauke od strukturalističke metode (Dundes 2007d: 126). Strukturalistički pristup dominantan je u tekstovima teorijskog opredeljenja, posebno nastalim u šestoj i sedmoj deceniji XX veka, u kojima se zalagao za redefinisavanje folklornih žanrova koje bi se zasnivalo na njihovim unutrašnjim karakteristikama (definicija verovanja, zagonetke, poslovice), te bi na taj način bilo moguće i uključivanje neverbalnih žanrova (morfologija igre).⁴ Ipak, treba naglasiti da njegovi teorijski zaključci nisu neosnovani i apriorno dati, već su uvek analitički potkrepljeni nizom primera. Drugi strukturalistički imperativ jeste uspostavljanje novog načina klasifikacije građe kroz pokušaj da se utvrde minimalne strukturalne jedinice usmenog teksta. Ukratko – umesto postojećeg razvrstavanja prema tipovima pripovedaka (Arne-Tompsonovog indeksa, koji je oštro kritikovao, ali i sam često koristio i isticao njegovu neophodnost (Dundes 2007c: 105)), pokušao je da uvede adekvatniji način indeksiranja građe, koje bi se zasnivao na interiorizaciji iskustva – perspektivi pripovedača (emskoj umesto etnske). Etskoj perspektivi odgovaraju različiti alomotivi, koji alterniraju u okviru jednog motivema (emskog motiva), koji je nastao po ugledu na Propovu funkciju.⁵ Između ostalog,

³ Devetnaestovekovne metode otvoreno naziva staromodnim, uspostavljavajući na taj način distinkciju sa modernim (Dundes 1987: 5).

⁴ Dandes je u svojim radovima definisao najmanje 66 različitih oblika folklorusa, što je predstavljalo njegov doprinos definisanju kategorije *lore* (Georges 2005).

⁵ Najveći strukturalistički uzor Alana Dandesa bio je Vladimir Prop, od kojeg je preuzeo metodologiju primenjenu u *Morfologiji bajke*, a zatim i Klod Levi-Stros, na koga se ugledao prilikom uočavanja

on je bio i prvi koji je primenio Propov metod u američkoj folkloristici. Odnos između motiveme i alomotiva sličan je odnosu životinjskog pomoćnika i konkretnih životinja koje se mogu javiti u toj ulozi.⁶ U pričama severnoameričkih Indijanaca Dandes je pronalazio binarne strukture, koje čine motivemski obrazac, kao što su npr. oskudica i podmirenje (kako je Nada Milošević Đorđević prevela binarni par *lack* i *lack liquidated*), uprošćujući Propovu shemu (Milošević 1966: 248).⁷ Sajmon Broner u predgovoru knjige Dandesovih posthumno priređenih eseja (*Meaning of Folklore* 2007) ističe da je dihotomija opšta karakteristika Dandesovog pristupa, jer se kod njega mogu prepoznati opozicije poput onih između emskog i etskog pristupa; kategorija *folk* i *lore*; svesnog i nesvesnog; doslovnog i simboličkog; identifikacije i interpretacije; folkloru i metafolkloru; usmenog i pisanog itd., iako je neretko nastojao da ove dihotomije približi, npr. naglašavajući da su kategorije *folk* i *lore* nerazdvojive, zbog čega je neophodno posmatrati i proučavati ih zajedno (Bronner 2007a: 2–3).⁸ Pomenutim parovima može se dodati važna i oštra distinkcija u okviru folklorističke discipline između dijahronijskog i sinhronijskog pristupa, od kojih Dandes prvi povezuje sa rekonstrukcijom izvornih formi, filologijom i arheologijom, a drugi sa proučavanjem struktura, funkcija, konteksta i izvođenja (Dundes 2007d: 110). Bronerova tvrdnja o opozicijama delimično stoji, ali ono što je uticalo na njegovo moderno viđenje folkloru upravo je slobodan odnos prema istim, što pokazuje njegovo proširivanje definicije naroda (kategorije *folk*): način na koji do nje dolazi je upravo napuštanje ustaljenih opozicija između viših i nižih; ruralnih i urbanih; obrazovanih i neobrazovanih slojeva društva, čime svaka grupa može postati nosiocem folklorne tradicije.

Dandesova predložena strukturalna analiza sastojala bi se iz sledećih koraka: utvrđivanje minimalnih jedinica i definisanje žanra, utvrđivanje tipoloških karakteristika, traženje kulturnih determinanti koje bi oblikovale ekotipove i na kraju – komparativno i interkulturno istraživanje (Dundes 1963: 129), jer je folkloristika nužno komparativna (Dundes 1986: 130–131; 1987: 40). Međutim, strukturalizam i komparativna istraživanja mogu poslužiti u definisanju predmeta, ali ne daju odgovore na pitanja šta predmet znači, te predstavljaju tek početak potpune analize (Dundes 1976: 1502). Kako je istakao Majkl Kerol, Dandes je video prirodnu vezu između folkloru i psihoanalize (Carroll 2005: 119), koja predstavlja drugi pol njegovog metodološkog opredeljenja. Niz studija Dandes je posvetio psihoanalitičkoj interpretaciji folkloru fenomena, shvaćenih u najširem smislu: mitu (kosmogonijskom, o zemaljskom roniocu), urbanom folkloru (grafitima u javnim toaletima), kulturnoj

paradigmatskih struktura i posvećivanja pažnje kulturnoj uslovljenosti motiva. Na taj način došao je do struktura koje Prop nije primetio (Holbek 1987: 370).

⁶ Nada Milošević-Đorđević dala je i niz primera analizirajući naša predanja po istom principu (Milošević 1966: 248–249).

⁷ Kao glavnu zamerku Dandesovom pristupu Holbek je naveo nedovoljno jasno razlikovanje likova i njihovih uloga u bajci (*tale role – tale character*), verovatno usled specifične građe koju je koristio (Holbek 1987: 371).

⁸ Iz ovog stava i proistekla je potreba za proučavanjem konteksta.

praksi (borbi petlova) i fenomenima popularne kulture (američkom fudbalu). Smatrao je da folkloristi gaje otpor prema psihoanalizi i simboličkom tumačenju građe uopšte, dok psihoanalitičari, tumačeći folklorne narative, nemaju dovoljno znanja o varijantama i njihovoj kulturnoj uslovljenosti, jer njihov primarni zadatak nije tumačenje folklor (Dundes 1989: 121–122). Odredivši folklor kao proizvod ida (Dundes 1987: 33), Dundes je isticao da je zadatak folkloristike da iracionalno učini racionalnim (Dundes 1980a: vii). Denotiranjem simboličkih manifestacija folklor mogu se dobiti odgovori na pitanja identiteta (Dundes 1989: 1–39), čime njihova interpretacija dobija elementarnu – saznavnu funkciju. Ugledajući se na Otoa Ranka, on je kao osnovni mehanizam ispoljavanja latentnog sadržaja video psihološku projekciju, koja funkcioniše po principu inverzije (Dundes 2007h: 282; 2007j: 346–347; 2007k: 395). Karakterističan primer je njegovo tumačenje varijanata pripovedaka o devojci bez ruku u kojima otac obično želi da se oženi svojom kćeri. Prema Dandesovom tumačenju kćer je ta koja podsvesno želi da se uda za oca, te svoje želje projektuje na oca, što potvrđuje odsecanje devojčinih ruku, kao kazna za Elektrin kompleks (Dundes 1989: 112–150).

Folkloristički pristup Alana Dandesa pretpostavlja strukturalistički i psihoanalitički metod kao komplementarne komponente složenog metodološkog aparata. Prednost tog metodološkog aparata leži u tome što je univerzalan i može se primeniti u svakoj kulturi (Dundes 2007i: 323). Međutim, tumačenje folklorne građe uvek zavisi od konteksta izvođenja, jer su za pisani tekst indikativne pauze u pripovedanju ili gestikulacija neprevodive (Dundes 2007a: 59), kao i opšteg konteksta, sociokulturnog, jer je folklor kolektivna fantazija, zavisna od simboličkog sistema kulture (Isto: 64). Strukturalna analiza dozvoljava samo analizu teksta, ali ne i značenja, koje delimično proizilazi iz konteksta. Ipak, on ističe da se iz konteksta ne može uvek pogoditi značenje, već da se u nekim slučajevima ono mora tražiti od informatora, uvodeći na taj način u proučavanje pojam metafolklor, odnosno usmene književne kritike (Dundes 2007b: 81), koji korespondira sa zalaganjem za emsku perspektivu u proučavanju folklor. Drugim rečima, značenja mogu biti različita za pripovedača i svakog slušaoca ponaosob (Isto: 84), a zadatak folkloriste je da dođe do tog multipliciteta značenja. Traženje značenja od nosilaca tradicije u Dandesovom shvatanju postavljeno je takođe kao jedna vrsta folklorne građe koju treba sakupljati i interpretirati.

Dandes smatra da su alomotivi uglavnom kulturno uslovljeni: značenje zavisi kako od izvođača, tako i od publike (Dundes 1976: 1500; 1531). Zbog toga odbacuje (po sopstvenom mišljenju) univerzalistički i etnocentrično koncipiranu jungijansku tradiciju (Dundes 2007j: 345) i oslanja se na frejodovski i postfrejodovski diskurs (posebno Ranka i Betelhajma), pokušavajući da ga prilagodi različitim kulturnim obrascima. Naglašavanje udela ljudskog faktora u oblikovanju značenja navelo ga je da zastupa relativizam kao filozofsko stanovište i kulturni relativizam kao antropološko gledište. Značaj konteksta⁹ došao je u prvi plan sa uspostavljanjem modernih folklorističkih načela, koja se suprotstavljaju dehumanizaciji kao posledici postoje-

⁹ Dundes zaslugu za isticanje konteksta pripisuje Malinovskom (Dundes 2007b: 80).

ćih modela. Zato Dandes smatra da je naivno i pogrešno posmatrati folklorni žanr u jednom kulturnom kontekstu (Dundes 1986: 130). On kontinuirano ulaže napor da podseti na zanemarenu činjenicu da folklor potiče od ljudi¹⁰ (Dundes 2007a: 66), definišući ga kao autobiografsku etnografiju (Isto: 55), koja otkriva ljudski pogled na svet. U stavu da taj pogled, makar i pogrešan, dolazi od samih ljudi, otkriva uticaj Boasove teorije refleksivnosti i viđenju folklora kao ogledala kulture. Kako tumačenje podsvesnih manifestacija vodi ka samospoznaji kroz suočavanje sa iracionalnim i otkrivanju identiteta, može se zaključiti da Dandes folklornom materijalu pripisuje egistencijalističku, katarzičku i didaktičku¹¹ funkciju. Folklor je značajan koliko za društvo i kolektivno potisnute sadržaje toliko i za pojedinca, posebno kada je reč o suočavanju sa svakodnevnim problemima, npr. porodičnim odnosima (Isto: 64).

Osnovna ideja o zasnivanju moderne folkloristike kao hermeneutike duha koja proizilazi iz naučnih osnova nije posredno učitana u njegov rad, već je jasno iznesena u mnogim teorijskim tekstovima, skoro u vidu manifesta, u kojima će on predlagati univerzalni metod analize zasnivajući ga na kombinaciji strukturalizma, komparatistike i psihoanalize (Dundes 2007i: 320), u jednom eseju određen kao simbolička jednakost alomotiva, a u drugom kao psihoanalitička semiologija, mada folkloristički pristup najviše odgovara sveobuhvatnosti njegove ideje.

Zasnivanje folkloristike kao moderne nauke imalo je nekoliko važnih implikacija, možda važnijih od same predložene metodologije.¹² Značaj Dandesove ideje je prevashodno u pokušaju utemeljivanja savremene folkloristike, koja će se služiti tekovinama u tom trenutku modernih disciplina. Savremena folkloristika distancira se od romantičarske koncepcije kako predmeta proučavanja, tako i pristupa njemu. Prvo se redefiniše pojam folklora, koji je u devetnaestovekovnom nasleđu doživljavao isključivo kao tvorevina nižih, nepismenih i ruralnih slojeva (Dundes 2007a: 56, Dundes 1980b: 1–20), što predstavlja stanovište koje može voditi nacionalizmu i etnocentrizmu, kao i shvatanju folklora kao starine koju treba prikupiti pre nego što je potpuno nestane.¹³ Evolucionistička ideja o odumiranju folklora, kao posledice globalnog i sistematskog obrazovanja i opismenjavanja zamenjuje se stavom o folkloru kao živoj tradiciji (Dundes 2007a: 57; 2007f: 167–176). Zahvaljujući oslobađanju od ovih predrasuda, Dandes dolazi do revolucionarnog zaključka da kategorija *folk* ne zavisi od sociokulturnih činilaca, već da je može činiti bilo koja grupa koja ima najmanje jedan zajednički faktor. To može biti i folklor različitih profesija, kojima pripadaju visokoobrazovani slojevi stanovništva, poput lekara, muzičara ili pak samih folklorista.¹⁴ Svaka od ovih grupa, makar je činilo dvoje ljudi, može stvarati sop-

¹⁰ *We are all folk* (Dundes 2007a: 66).

¹¹ O folkloru u obrazovanju kod Dandesa više u: *Foklore as a Mirror of Culture* (Dundes 2007a: 55–66).

¹² Robert Žorž je istakao da su dva Dandesova postignuća imala slab uticaj na nauku, a to su upravo psihoanalitički i strukturalistički radovi, koji su izazivali veliko interesovanje, ali nisu imali mnogo sledbenika (Georges 2005).

¹³ Ovakvo shvatanje folklora Dandes je nazivao devolucionističkim.

¹⁴ Zanimljiv je primer koji je preuzeo od Ričarda Dorsona da je ideja o odumiranju folklora i sama postala deo folklora (Dundes 2007f: 171), iako je i ovaj primer kritikovao zbog toga što je ovde folklor

stveni, interni folklor.¹⁵ Moderna folkloristika ukida opozicije između nepismenog i pismenog, ruralnog i urbanog i nižih i viših slojeva društva. Istovremeno, ona se oslobađa i duboko ukorenjene evrocentričnosti, okrećući se zanemarenom stvaralaštvu naroda drugih kontinenata (Dundes 1980b: 1–7).

Osim inovativnog pogleda na nosioce folkloru, Dandes se zalagao i za promenu kriterijuma definisanja građe, takođe se distancirajući od romantičarskih predstava i uvodeći kao predmet proučavanja do tada zanemarene oblike folkloru. Važna predrasuda koje je Dandes želeo da oslobodi nauku jeste doživljavanje folkloru kao nečega što ima pogrdno, pežorativno značenje (Dundes 2007b: 86), odnosno – doživljavanje folkloru kao greške (Dundes 1980b: 1). Posmatran na ovaj način folklor dobija niže mesto na aksiološkoj lestvici, a „greška“ postaje nešto što se može ispraviti civilizacijskim napretkom. Drugi značajan doprinos tiče se selektivnog pristupanja građi, nastalog iz potrebe za njenim romantizovanjem (Bronner 2007d: 382). Predmet interesovanja postaju svi vidovi folklornog stvaralaštva, uključujući i različite natpise ili lančana pisma, odnosno pisane ili elektronske forme, čime se kriterijum usmenosti eliminiše kao *differentia specifica*, kao i one vidove folkloru koji su problematični iz drugih razloga, poput govora mržnje ili opscenog¹⁶ folkloru.

U kontekstu strukturalističke analize od izuzetnog je značaja primena Propove metodologije na različite oblike narativa, što je rezultiralo studijom o mitovima severnoameričkih Indijanaca (koja je ujedno bila i Dandesova doktorska teza), čime je Dandes pokazao da je primena sintagmatske analize moguća i na građi mnogo široj od evropske narodne bajke. S druge strane, primena psihoanalize prihvatljiva je kao jedno od mogućih tumačenja, dok samostalno takav pristup deluje redukcionistički. Ukazivanjem na ograničenost strukturalne analize u potpunoj interpretaciji Dandes se približavao poststrukturalističkom diskursu i ukazivao da je svaki mehanicistički pogled na tvorevine koje su proizvod umetničke komunikacije i u svojoj suštini prevashodno ljudske nedovoljan i nepotpun.¹⁷

Ono što u određenoj meri olakšava razmatranje Dandesovog folklorističkog pristupa jeste njegova izuzetno visoka teorijska osvešćenost. Iako nudi, po sopstvenom mišljenju, najadekvatniju metodologiju, on je svestan njenih ograničenja, pa tako ističe da se psihoanaliza ne sme oslanjati na učitavanje značenja u tekst, već iščitavanje iz njega (Dundes 2007a: 63). Takođe ne prihvata bez rezerve ni strukturalističke postulate – razume da svaka vrsta klasifikacije ili žanrovskog određenja predstavlja ograničenje (Dundes 2007g: 183) i konstrukt čiji je cilj lakše razvrstavanje i upoređivanje građe (Dundes 2007e: 128), a ne dogmu. Ipak, to nije dovoljno

delimično shvaćen u negativnom kontekstu.

¹⁵ Osim Dandesove moderne, komunikološke teorije o tome šta je folklor, iz njegovih shvatanja proizilazi još jedna: za njega je folklor kulturno uslovljena struktura sa skrivenim smislom koji treba psihoanalitički interpretirati.

¹⁶ Jedan od razloga zbog kojeg je Dandes odbacivao postojeće indeksiranje građe jeste svesna i namerna cenzura ovakvih motiva (Dundes 2007c: 103).

¹⁷ Još jedna Dandesova zasluga jeste prevazilaženje razdora između antropološkog i književnog pristupa, kao nova faza folkloristike (Gurel 2006: 121).

za njegov scijentistički zamišljen pristup, pa se stoga iz njegovih tekstova posebno može iščitati potreba za matematičkim oblikovanjem svoje koncepcije. Naime, Dandes smatra da se pomoću indukcije, u preseku strukturalizma, komparatistike i psihoanalize, primenjenim na dovoljan broj primera može doći do pouzdanog i objektivnog značenja, koje više nije plod spekulativnog, subjektivnog mišljenja, već empirijski proverljiv materijal u kojem je moguće postaviti znak jednakosti između simboličkog i dešifrovanog značenja (Dundes 2007i: 320). Prema njegovoj formuli veći broj varijanata omogućava tačniju analizu građe. Tako se folklornim simbolima odriče arbitarnost i pripisuje atribut iskustvenog, a pravilno zasnovana argumentacija eliminiše subjektivizam u korist egzaktnog.

Međutim, čini se da matematički koncipirana Dandesova metoda ne daje uvek očekivan rezultat, jer njegovo tumačenje simbola ostaje tipično frojdovsko, odnosno seksualno. Svestan opasnosti od zapadanja u redukcionizam, Dandes je isticao da je „nos ponekad samo nos“, aludirajući da ne mora uvek postojati seksualna konotacija (Dundes 1980c: 94), ali je takođe smatrao da kada se pravilnim putem dođe do podsvesnog značenja, za ono postaje činjenica. Odbacivanje ovakvih činjenica od folklorista i drugih naučnika potiče od njihovog nerazumevanja i nesprenosti za isto, smatra Dandes. I pored svega, stiče se utisak da su interpretacije koje on nudi mahom neumerene, provokativne, kontroverzne, a često i nedovoljno uverljive i nategnute, bez čvrstog oslonca u psihoanalitičkoj teoriji (koja je i sama podložna diskusiji, posebno kao vid tumačenja folkloru, jer ne govori ništa o tome šta su u samoj građi videli pripovedač i njegova publika (Holbek 1987: 319)).

Dandesov diskurs je visokoteoretičan zahvaljujući nameri da se uspostavi konzi-stentan folkloristički pristup na osnovama tada aktuelnih humanističkih nauka, koje će „novoj“ folkloristici obezbediti naučni kredibilitet. Svoju teorijsku koncepciju izlagao je u više navrata, fragmentarno, birajući esej kao primarno sredstvo izražavanja. Međutim, u teorijskim radovima pažnju je češće posvećivao strukturi, dok je u analitičkim radovima obično primenjivao psihoanalizu. Usled te fragmentarnosti, u pojedinim radovima isticao je da mu nije namera da da potpunu interpretaciju, već da ukaže na metodologiju (Dundes 1980c: 98). Tu se može primetiti raskorak između teorijsko-metodoloških zahteva i njihove praktične primene, s obzirom na to da Dandesovo insistiranje na široko zasnovanom integralnom folklorističkom pristupu, koji će obezbediti potpunu interpretaciju, nije u skladu sa njegovim sopstvenim radom, sastojeći se pretežno od kratkih formi, u kojima je nemoguće izvesti obimniji zahvat na građi. Ipak, on nije samo teoretičar, već i odličan poznavalac građe, literature i istorije discipline,¹⁸ što unekoliko kompenzuje njegove ponekad nedovoljno ubedljive zaključke. Takođe treba istaći da, iako ih ne sprovodi na način koji je sam zamislio i predlagao, svoje stavove uvek izlaže uporno, dosledno i sistematično. Njegov dugoročni cilj bilo je dolaženje do celine i u okviru discipline i u samoj interpretaciji njenog predmeta,¹⁹ ali je u neposrednom traženju odgovora težio uspostavljanju polaznih tačaka unutar profesije.

¹⁸ U toj meri da ponekad opterećuje čitaoca mnoštvom podataka (Mieder 2007: 26).

¹⁹ Broner je primetio da su Dandesovi krajnji ciljevi bili više kognitivni nego bihejvioralni, više globalni nego situacioni i više makro nego mikro (Bronner 2007g: 180).

U traganju za folklorističkim pristupom Dundes je iznosio oštre kritike na račun istorijsko-geografskog i filološkog pristupa. Njegov diskurs je polemički, ali sa konstruktivnim ciljem da se raskrsti sa devetnaestovekovnom koncepcijom folklor a i folkloristike kroz kombinaciju dveju u to vreme modernih, empirijski proverljivih metoda, koja će dovesti do najviših humanističkih ciljeva. Treba istaći da tako koncipirana folkloristika nije ograničena samo strukturalizmom i psihoanalizom, već inkorporira znanja lingvistike, antropologije, teorije recepcije i teorije komunikacije. Kombinovanje ovih dveju glavnih metoda u njegovom folklorističkom pristupu više svedoči o pokušaju zasnivanja moderne discipline nego o njihovoj kompatibilnosti. Ipak, razmatrajući položaj folkloristike u novom milenijumu, Dundes je primetio nepostojanje „velike teorije“. U XX veku to su za njega bile već pomenute – strukturalizam i psihoanaliza, međutim u XXI veku Dundes ne traži njihov povratak, već teoriju dostojnu da ih zameni, s obzirom na to da su teorije roda i performansa, iako uticajne, nedovoljno „teoretične“ i značajne da preuzmu tu poziciju u humanistici (Dundes 2004: 387–391).

Iako metodologija zasnovana na kombinaciji strukturalizma i psihoanalize danas nije toliko privlačna, Dundesovi zaključci o prirodi folklor a, odnosima verbalnog i neverbalnog, i usmenog i pisanog, ruralnog i urbanog, odnosno načinima prenošenja folklor a i njegovim nosiocima, o neophodnosti proučavanja teksta u kontekstu, o teksturi usmenog teksta i usmenoj književnoj kritici i dalje su izuzetno podsticajni za folkloristiku kao nauku. Njegov doprinos takođe se ogleda u ukazivanju na mogućnost primene strukturalne metode na potpuno novu građu. Folkloristička interesovanja Alana Dundesa su disperzivna, s obzirom na to da je pojam folklor a shvaćen veoma široko, ali se u tom mnoštvu teorijskih koncepcija i praktičnih analiza može primetiti određena koherentnost, usmerena ka stvaranju savremene folkloristike, u čemu je i najveći značaj i domet njegovih ideja.

Literatura

- Bronner, S. J. 2007a. Introduction: The Analytics of Alan Dundes. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 1–50. Utah: The Utah State University Press.
- Bronner, S. J. 2007b. The Study of Folklore in Literature and Culture: Identification and Interpretation. Introduction. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 67–69. Utah: The Utah State University Press.
- Bronner, S. J. 2007c. How Indic Parallels to the Ballad of the “Walled-Up Wife” Reveal the Pitfalls of Parochial Nationalistic Folkloristics. Introduction. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 107–109. Utah: The Utah State University Press.
- Bronner, S. J. 2007d. Folk Ideas as Units of Worldview. Introduction. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 179–182. Utah: The Utah State University Press.

- Bronner, S. J. 2007e. The Ritual Murder or Blood Libel Legend: A Study of Anti-Semitic Victimization through Projective Inversion. Introduction. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 382–385. Utah: The Utah State University Press.
- Bužinjska, A., M. P. Markovski. 2009. *Književne teorije XX veka*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Carroll, M. P. 2005. Obituary: Tribute to Alan Dundes. *Religion*, 35:2, 118–124.
Dostupno na:
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1016/j.religion.2005.05.001> [15. 8. 2015]
- Дандес, А. 1986. Текстура, текст и контекст. *Гласник етнографског института XXXV*, 111–124.
- Dundes, A. 1963. Structural Typology in North American Indian Folktales. *Southwestern Journal of Anthropology*, Vol 19, No. 1 (Spring 1963), 121–130.
Dostupno na:
<http://www.jstor.org/stable/3628926> [15. 8. 2015]
- Dundes, A. 1976. Projection in Folklore: A Plea for Psychoanalytic Semiotics. *MLN* Vol. 91, No. 6, Comparative Literature (Dec., 1976), 1500–1533.
Dostupno na:
<http://www.jstor.org/stable/2907148> [15. 8. 2015]
- Dundes, A. 1980a. Preface. In *Interpreting Folklore* by A. Dundes. vii–xii. Indiana: Indiana University Press.
- Dundes, A. 1980b. Who Are the Folk. In *Interpreting Folklore* by A. Dundes. 1–19. Indiana: Indiana University Press.
- Dundes, A. 1980c. The Symbolic Equivalence of Allomotifs in the Rabbit-Herd (AT 570). *ARV*, Vol. 36, 91–98.
- Dundes, A. 1986. The Anthropologist and Comparative Method in Folklore. *The Journal of Folklore Research*, Vol. 23, No. 2–3, 125–146.
Dostupno na:
<http://www.jstor.org/stable/3814444> [15. 8. 2015]
- Dundes, A. 1987. The Psychoanalytic Study of Folklore. In *Parsing Through Customs: Essays by a Freudian Folklorist*. A. Dundes, ed. 3–46. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Dundes, A. 1989a. Defining Identity Through Folklore. In *Folklore Matters*. A. Dundes, ed. 1–39. The Tennessee: University of Tennessee Press.
- Dundes, A. 1989b. The Psychoanalytic Study of the Grimms' Tales: "The Maiden Without Hands" (AT 706). In *Folklore Matters*. A. Dundes, ed. 112–150. The Tennessee: University of Tennessee Press.
- Dundes, A. 2005. Folkloristics in the Twenty-First Century (AFS Invited Presidential Plenary Address, 2004). *The Journal of American Folklore*, Vol. 118, No. 470 (Autumn, 2005), 385–408.

Dostupno na:

<http://www.jstor.org/stable/4137664> [15. 8. 2015]

- Dundes, A. 2007a. Folklore as a Mirror of Culture. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 53–66. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007b. Metafolklore and Oral Literary Criticism. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 77–87. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007c. (*Postscript*) The Motif-Index and the Tale Type Index: A Critique. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 101–106. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007d. How Indic Parallels to the Ballad of the “Walled-Up Wife” Reveal the Pitfalls of Parochial Nationalistic Folkloristics. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 110–122. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007e. Structuralism and Folklore. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 123–144. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007f. The Devolutionary Premise in Folklore Theory. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 164–176. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007g. Folk Ideas as Units of Worldview. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 179–194. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007h. Getting the Folk and the Lore Together. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 273–284. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007i. The Symbolic Equivalence of Allomotifs: Towards a Method of Analyzing Folktales. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 319–326. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007j. (*Postscript*) Madness in Method Plus a Plea for Projective Inversion in Myth. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 343–351. Utah: The Utah State University Press.
- Dundes, A. 2007k. The Ritual Murder or Blood Libel Legend: A Study of Anti-Semitic Victimization through Projective Inversion. In *The Meaning of Folklore: the Analytical Essays of Alan Dundes*. Simon J. Bronner, ed. 382–409. Utah: The Utah State University Press.
- Georges, R. A. 2005. Alan Dundes (1934–2005): A Remembrance and an Appreciation. *Western States Folklore Society* [Online].

Dostupno na:

<http://www.westernfolklore.org/AlanDundesTribute.htm> [15. 8. 2015]

- Gurel, P. 2006. Folklore Matters: The Folklore Scholarship of Alan Dundes and the New American Studies. *Columbia Journal of American Studies* 7, 120–136.
- Holbek, B. 1987. *Interpretation of fairy tales: Danish folklore in a European perspective*. FF communications No. 239, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Milošević, N. 1966. Alan Dundes, The Morphology of North American Indian Folktales. FF Communications No. 195 Helsinki 1964, str. 135. U *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol.4 No.1, 246–249.
- Mieder, W. 2007. “The Proof of the Proverb is in the Probing” Alan Dundes as Pioneering Paremiologist. *Folklore. Electronic Journal of Folklore*, Vol. 35, 7–52.
- Dostupno na:
<http://www.folklore.ee/folklore/vol35/mieder.pdf>[15. 8. 2015]

Marina Mladenović

FOLKLORISTIC APPROACH OF ALAN DUNDES BETWEEN STRUCTURALISM AND PSYCHOANALYSIS

Summary

American folklorist Alan Dundes (1934-2005) has mostly been remembered as an adherent of the opinion that the text of the oral literature is vitally connected with the texture and context of performance. Attention will be focused on the posthumously published book of essays *The Meaning of Folklore*, where one can notice a few major methodological orientations, among which the most important place belongs to the structural and psychoanalytic approach. The paper presents the analytical approach of Alan Dundes, in order for it to be contextualized in time, and to establish links between his structuralist and (often controversial) psychoanalytic interests, along with the connection to the theory of the text, texture and context, which all lead to his intended enterprise – the creation of modern folkloristic approach.

marinamladenovic@hotmail.com